

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DERGİSİ

1

Atatürk Üniversitesi Basımevi — ERZURUM, 1993

TÜRK EDEBİYATINDA FÜTÜVVET-MÂMELER VE ESRÂR DEDE FÜTÜVVET-NÂMESİ

Hasan KASIR (x)

I. GİRİŞ

Türk Edebiyatı, türler açısından fevkalâde zengin bir edebiyattır. Konu ek-senli diyebileceğimiz türler, hayatın her alanını kuşatır. Dinî hayatımızla ilgili olan tevhid, münacaat, na'at v.s. gibi türler yanından; sosyal hayatımızı konu edinen kıyafet-nâme, şehrengiz, sâki-nâme v.s. gibi türler vardır. "Fütüvvet-nâme" denilen türde ise toplumun dinî, sosyal ve kültürel hayatının işlendiğine tanık oluyoru-z. Yani hayatın yaşanan her yönünün fütüvvet-nâmelerde işlendiği görüyoruz.

II. TANIM

a. Kelime

"Fütüvvet"; "genç, yiğit" anlamlarına geen "fetâ" kelimesinden türetilmiş arapça bir isimdir. "Mertlik" ve "yiğitlik" demektir.

"Alelâde kullanılışı ile bu kelime, yiğit bir dekikanlıda (fetâ) bulunan sitâyîşe lâyük vasıfların mecmû'u ve hususiyle cömertlik manasına delâlet eder."
(1)

"Fetâ" kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de "delikanlı" ve bazen de "köle" anlamında kullanılmıştır.(2)

Kelimenin "yiğitlik, delikanlılık, cömertlik" anlamlarının dışında "mertlik, digergamlık, fedâkârlık" ve "mürüvvet" gibi anlamları da vardır.(3)

b. Terim

"Fütüvvet", tasavvufî bir terimdir.

(x) Prodüksör-TRT Erzurum Bölge Müdürlüğü

(1) İslâm ansiklopedisi; Ç.4, s. 700.

(2) A.g.e., s. 700.

(3) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; C.3, s. 259.

Tasavvufî bir terim olarak fütüvvet; "bir şeyhin başında bulunduğu, özel bir tekke veya zaviyede toplanan, belli inanç, düşünce ve davranışları olan dinî ve meslekî birlik, bir esnaf teşkilatı"dır.(4)

Bu teşkilatın Anadolu Türkçesindeki karşılığı "Ahilik"tir. Araplarda ise buna "ebü'l-fityân" ya da "seyyidü'l-fütüvve" denir.

Fütüvvet, İslâm'ın doğuşundan önce de varolan bir kavramdı. İslâm'la birlikte İslâmî-tasavvufî bir derinlik kazandı. Yüzyıllar boyu, "daha çok ticaret ve sanat erbabı arasında yaşayan bir gençlik ölküsü olarak" (5) kabul gördü.

III. TARİHÇE

Kelime olarak İslâm öncesi zamanlarda da varolan fütüvvet, İslâm sonrasında bir teşkilat kimliğini kazandı.

VIII. Yüzyıldan sonra ortaya çıkan, kısa bir süre içinde bir çok İslâm ülkesinde benimsenip yayılan "fütüvvet" in kuruluşu hem dinî, hem de iktisadî, hatta sosyal bir nitelik taşır. Osmanlı dönemlerinde âhilerin yönetiminde bulunan fütüvvet zâviyeleri tam bir lonca kuruluşu özelliğindedir.

Kitab'el-Ağâni, bize "İslâm'ın daha ilk asrında çoğunlukla genç ve bekâr kişilerin kafa dengi kimselerle bir arada bulunma ihtiyacı ile oluşturdukları fityan birliklerini" (6) haber vermektedir.

"İbn Batûta , Anadolu'da bir takım cemaatler görmüştü ki, mensuplarının (fityan) büyük bir kısmı aynı akîdeye bağlı idiler ve ahî adı verilen bir şeyhin etrafında bir tekkede (zâviye) toplu yaşamakta ve hariçte çalışarak, emeklerinin mahsülü ile geçinmekte idiler." (7)

Anlaşıyor ki fütüvvet teşkilatı, İslâm'ın ilk devirlerinden itibaren dinî-iktisadî-sosyal bir teşkilat olarak var olagelmiştir. Tarihî süreç içerisinde, bu lonca teşkilatı, varlığını, çeşitli İslâm devletlerinde ve değişik toplum katmanlarında duyurmuştur. Oldukça etkili bir teşkilat olmalı ki, bazı araştırmacılar, bu yönüyle fütüvvet teşkilatını, Batı'nın şövalyelik sınıfına benzetmektedirler.

IV. FÜTÜVVET TEŞKİLATI

a) Üç Ana Kol

Fütüvvet teşkilatı, üç ana kola ayrılır:

(4) Meydan Larousse; C. 4, s. 891.

(5) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; C. 3, s. 259.

(6) A.g.e., s. 259

(7) İslâm Ansiklopedisi, C. 4, s. 700

(S1) 1. Kavli: Bu kofa bağı olanlar, tarifi köken olarak Hz. Ebu Bekir'isnat edilir. Bunlar asker olmaz, kılıç kullanmazlar. Doğruluk (sadakât), bağlık (vefâ), sözünde durma (sebat) gibi temel ahlaki değerleri vardır. Bu değerlere dayanırlar. Kavli fütüvvetler çoğunlukla esnaf ve san'atkâr olanlardır. Bunlara fütüvvet-severler (fütüvvet muhibleri) de denilmektedir.

2. Seyfi: Bu kola bağı olanlar, tarifi köken olarak Hz. Ali'ye isnat edilir. Bunlar, görünüşe göre kâfirlerle, gerçekte nefse karşı savaşan, gerekince fütüvvet kurallarına uyarak düşmanlarla vuruşan kimselerdir. Hz. Peygamberin, Hz. Ali'ye kılıç vermesini örnek alarak, ahîler de onlara kılıç verir, kuşak bağlarlar. Seyfi, çoğunlukla fityan birlikleri olarak arılırlar.

3. Şüribî: Fütüvvet geleneklerine göre şerbet için, teşkilata 6 yolla bağlananlardır. Bu kol fazla yaygın değildir. Bunlar, daha çok Anadolu'da yapılan ve birbirinin kanından birer damla karıştıran şerbeti aynı kaptan için kan kardeşlerine benzerler. (8)

b) Özellikleri

Fütüvvet mensuplarının -"fütüvvet erleri" demek, belki daha doğrudur- temel özelliği, emekleriyle geçinmeleridir. "Fütüvvette her mesleğin bir pîri ve o pîrin çevresinde toplanan meslek sahipleri vardır. Bunlar bir zâviyede yatar, akşam yemeklerini birlikte yer, bağı oldukları özel işyerlerinde çalışır, kendi emekleriyle geçinirler. Bütün davranışlarında yalnız başlarındaki pîr'e karşı sorumludurlar. Ondan başka kimseseye hesap vermezler. Akşam yemeğinden sonra topluca zikrederler. İnanç bakımından Halife Ali'ye bağlıdırlar. Hatta fütüvvetin en eski peygamberlerle birlikte olageldiğine inanırlar." (9)

Fütüvvet erlerinin "kisveleri bir hırka (kaba) ile beyaz yünden bir külâh (kalanşuva) ve bunun üzerine sarılan, bir endaze boyunda, bir sarktan ve mest şeklinde (ahfâf) ayakkabılarında ibaret idi. Kemerlerinde, iki endaze boyunda bir saldıрма taşırlandı. Yabancılar misafirperverlik gösterirlerdi; zulmeden ümerâya ve onların yarıklarına karşı amansız düşman idiler." (10)

Fütüvvet erlerinin önemli özelliklerinden biri de "iyi ahlâk" sahibi olmaktır. Diğer bir seçkin vasıfları ise "başkalarını kendi nefislerinden yüksek tutmak, (11) başkalarını kendilerine tercih etmektir.

Fütüvvet erleri, "Hz. Muhammed gibi kendini değil halkı düşünmeğe; yok-sulu düşkünün korumağa; zalimle mücadeleye mecbur tutulur. İster zâviyede, tek-kede, ister işbaşında fütüvvet erlerinin güven, doğruluk, öğüt, tövbe, hidâyet vb. kurallara uyması şarttır. Her esnaf, fütüvvet yoluna girip şeyhten nasip alamaz. Yani fütüvvet kemeri kazanamaz. Yalancılara, hırsızlara, muhtekirilere, zâlimlere, haram yiyenlere, zina edenlere; kâfir ve münkirlere; falcılara; ayrıca çelep; kasap,

(8) Meydan Larousse; C.4, s. 891.

(9) A.g.e., s. 891

(10) İslâm Ansiklopedisi; C.4, s. 700 (İbn Batuta'dan naklen).

(11) A.g.e., s. 700

ifürükçü, oyuncu vb. iş sahiplerine fütüvvet kemeri (şed) bağlanamaz"dı.(12)
Teşkilata alındıktan sonra, bu tür bir kusur veya günahı görülenler teşkilattan
çıkarılırdı.

c) İlkeleri

Fütüvvet erlerinin bağlı olduğu bazı ilkeler vardır. Bunlar özetle şunlardır:

Alçak gönüllü ve cömert olmak; başkalarını sevmek; nefesine hakim olmak;
başkalarını kendinden üstün görmek; dünya malına önem vermemek; kusurları
ışık görmek; bağışlayıcı olmak; mütevekkil olmak; her zaman ve her kese iyilik
etmek; kimsenin kötülüğünü istememek; hürmetli ve merhametli olmak; boş vakit
geçirmemek; lüzumsuz hareketlerden kaçınmak; dürüst olmak...

Fütüvvet-nâmelerde uzun uzadıya anlatılan bu ilkeleri daha da uzatmak
nümkindür. Ancak biz bu kadarıyla yetiniyoruz.

V. FÜTÜVVET-NÂME

1) Tanım:

Fütüvvet-nâme; bir edebiyat terimidir. "Esnaflar teşkilatı ile bunların riayet et-
meleri lâzım gelen usûl ve kaidelerden bahseden eserlere verilen addır." (13)

Fütüvvet-nâme; "fütüvvet teşkilâtı, teşkilâtın, usûlü, erkânı, mensuplarının
yerine getirmeleri şart olan vecibeler ile tarihi hakkında bilgi veren eserlere" denir
(14)

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi fütüvvet-nâmeler, fütüvvetle ilgili usûl
ve ilkelerin, gelenek ve törelerin anlatıldığı kitaplardır. Bu kitaplar, fütüvvet erle-
rinin el kitabı, adeta tüzük ve yönetmeliği niteliğindedir.

2) İlk Fütüvvet-nâmeler

Fütüvvetin çok eskilere dayanan bir tarihi olmasına karşın, elimizde bulunan
fütüvvet-nâmeler oldukça yeni sayılır. Bildiğimiz ilk fütüvvet-nâme, X. yüzyılda
Ebu Amdurrahman Süleimî'nin yazdığı arapça Kitabül'l-Fütüvve'dir. (15)

Süleimî'nin bu kitabında fütüvvetin kuralları, töreleri ve fütüvvet edebi
anlatılır.

Süleimî, kitabında fütüvveti şöyle tanımlar:

"Şurasını iyi bil ki fütüvvet uygunsuzluklardan kaçınmak, Allah'a tam
manasıyla itaat etmek, kötü olan herşeyi terketmek, ahlâkî üstünlük ve güzellikleri

(12) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; C. 3, s. 891.

(13) Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 1, s. 639.

(14) Tarih Ansiklopedisi; C. 17, s.90.

(15) Bu eser, Süleymaniye Ktp. Ayasofya Kitaplığı, No: 2049'da kayıtlıdır.

hem zahiren, hem de bātinen her halde muhafaza etmektir. İçinde bulunduğun her an seni fütüvvetin bir çeşidi ile ister. Hiç bir hal fütüvvetsiz olmaz... Fütüvvetin aslı daima dini gözetmek, sünnete uymak ve Allah'ın Peygamberine emrettiği şeye tâbi olmaktan ibarettir."(16)

XI. yüzyılda iki fütüvvet-râmeyle karşılaşırız. Biri, ünlü sûfi Ebu Hafs Ömer b. Muhammed es-sühreverdî'ye ait "Risâletü'l-fütüvve" adındaki eserdir. Sühreverdî, bu kitabında "fütüvvet kurallarını, onun manevî değerlerini, insan üzerindeki derin etkilerini, fütüvvet ehlinin uyması gereken ilkeleri" anlatmaktadır. Sühreverdî'ye göre "Tarikat, şeriatın özüdür. Hakikat tarikatın özüdür. Fütüvvet de hakikatın özüdür."

Diğer fütüvvet-nâme ise, Hanbeli müfessir, fakih ve sûfi Hâce Abdullah el-Ensarî'ye aittir. "Kitabu'l-fütüvve" adını taşıyan bu eserde, büyük sûfilerin fütüvvetle ilgili sözleri yer almaktadır. Ayrıca, yine el-Ensarî'ye ait "Menâzilü's-sâirîn" adlı kitapta, yer yer fütüvvetten söz edilmektedir.

İranlı mutasavvıf-şair Feridüddun Attar'ın olduğu söylenen 192 beyitlik manzum "Fütüvvet-nâme"den de bahsetmek gerekmektedir. Bu eserde, fütüvvetin bir mürüvvet olduğu açıklanmakta; doğruluk, herkesi sevmek, nefis tut-saklığından kendini kurtarmak gibi konular işlenmektedir.

Bu saydıklarımızın dışında daha birçok arapça ve farsça fütüvvet-nâmeden söz etmek mümkündür. Ancak, türünün ilk ve önemli eserleri olduklarından, bu birkaç örneği vermekle yetiniyoruz.

Türkçe fütüvvet-nâmelere gelince; elimizdeki en eski fütüvvet-nâme, Yahya b. Halil b. Çoban Burgazî'ye aittir. (17) Bu eser XIII. yüzyılda yazılmıştır. Kitap; tefsir, hadis, tasavvuf, kıssa, menkıbe kitaplarıyla kendinden önce yazılmış fütüvvet-nâmelerden faydalanılarak kaleme alınmıştır.

Bir başka Türkçe fütüvvet-nâme, Seyyid Gaybî b. Şeyh Hüseyin'e aittir ve Fatih Sultan Mehmed döneminde yazıldığı anlaşılmaktadır.

Bundan başka, türünün örnekleri arasında sayılmaya değer bir başka eser, Seyyid Muhammed b. Seyyid Alaeddin Hüseyin Razavî'ye ait "Miftahü'l-Dekâyık fî Beyâni'l-Fütüvve ve'l-Hakâyk" adlı fütüvvet-nâmedir. (18) Bu eser, en eski fütüvvet-nâme örneklerinden biridir. Yazar, kitabında fütüvvetin kaynağını, kimlere ne yolla dayandığını, amacını, özelliklerini, insanlar için taşıdığı önemi, fütüvvet için gerekli hal ve davranışları anlatmaktadır.

Bu ilk örneklerden sonra, Türk, Arap ve Fars İslâmî edebiyatlarında pek çok fütüvvet-nâme yazılmıştır. Bütün bu fütüvvet-nâmelerde ortak nitelikler olarak fütüvvetin esasları, şartları ve özelliklerinden bahsedilir. Fütüvvet yoluna girer

(16) Türk Dili ve Edebiyatı ansiklopedisi; C. 3, s. 262.

(17) Bu eser, Millet Ktp, Ali Emiri Kitaplığı, Nu: 1154/198'de kayıtlıdır.

(18) Bir nüshası, Üsküdar Selimağa; Ktp., Kemankeş Kitaplığı, Nu: 491'de kayıtlıdır

keni (şedd bağlanırken) uyulması gereken hususlar, kimsenin şedd kulanamayacağı, hangi hususların fütüvvetten düşüreceği, fütüvvetin kısımlarının (kâvî, seyîf, şurûb) olduğu bellidir. Fütüvvet erbisesinin salvar ve şedd olduğu açıklanır. Fütüvvet silsilesinin Hazretî Ali vasıtasıyla Hazretî Peygambere ulaştığı anlatılır.

VI. ESRAR DEDE FÜTÜVRET-NAMESİ(x)

Esrar Dede'nin Divân'ı ve Tezkire'sinden başka iki eseri daha vardır. Mübârek-nâme ve Fütüvvet-nâme. Bu iki manzume, şairin Divân'ının matbu nüshasının sonunda yer almaktadır. Mübârek-nâme 145, Fütüvvet-nâme ise 176 beyitten oluşmaktadır.

Esrar Dede'nin Fütüvvet-nâmesi, türünün özelliklerini taşıyan özgün bir eserdir. Mesnevi nazım şekli ve aruzun Fe'ilâtün (Fâilâtün)/Mef'âlün/Fe'ilün (Fa'lün) kalıbıyla yazılmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi 176 beyitten ibarettir. Ancak son üç beyit bir tarih manzumesi niteliğindedir ve 3xFâ'ilâtün/Fâ'ilün kalibiyle yazılmıştır.

Eserin dili oldukça sadedir. Şair burada, anlama önem vermiş ve 'mesaj'ı önplâna çıkarma gayreti içerisine girmiştir. Yukarıda, fütüvvet-nâmelerin genel özelliklerinden söz ederken sıraladığımız nitelikler, Esrar Dede'nin Fütüvvet-nâmesi için de geçerlidir. Bir Mevlevî 'dede'si olan şair, Fütüvvet-nâme'sinde fütüvvetin ilkelerini ve fütüvvet erinin özelliklerini anlatmaktadır.

İçerik yönünden Fütüvvet-nâme-i Esrar'ı incelediğimizde, türünün karakteristik özelliklerini yansıtan bir eserle karşı karşıya olduğumuzu anlarız.

Nedir bu özellikler?

Bir esere bir çalışmaya Allah'ın adıyla başlamak, klasik edebiyatımızda vazgeçilmez bir gelenektir. Onun için Esrar Dede de, Fütüvvet-nâme'sine Allah'ın adıyla başlar:

Oldı Allah Hudâya ismü'z-zât
Ya'ni müstecmi-i cemf-i sıfât
Her kitâba anunla başlatalum
Her bir emri anunla işleyelüm....

Şair, kitabına Allah'ın adıyla başladıktan sonra, "eşsiz emsâlsiz Rabbi"ne sayısız "hamd u senâ"larda bulunur. Çünkü:

(x) Fütüvvet-nâme-i Esrar; Divân-ı Belâgat-Unvân-ı Esrar Dede, s. 153-159, Takvim-i Vekâyî, İstanbul, 1257.

Vermiş idrâk ü fehîm ü 'akl ü lisân
Kılalum tâ mühim olanı beyân....

"Hamdele" bölümünden sonra sıra "salvele", yani Hz. Peygambere, O'nun aile ve ashabına "selât ü selâm" getirme bölümündedir.

Edeium Fahr-ı 'âleme salâvat
Dahi ashâb ü âline kat kat..

Sonra "çeḥar yâr-i nebî"den, yani dört halifeden bahseder. Onların özelliklerini sıralar:

Hız. Ebu Bekir, "mağara arkadaşı" ve "ikinin ikincisi"dir. Hız. Ömer, haklıyı haksızdan ayıran "âdil" ve "farûk"tur. Hız. Osman, "iki nûr" ve "haya sahibi"dir. Hız. Ali ise;

Murtezâ-nâm 'Alî-lakab Haydar
Oldı dâmâd-ı pâk-i Peygamber

Kân-ı iksîr-i âdemîyyet olan
Ma'den-i gevher-i fütüvvet olan

Câmi-i hulk-i Mustafâdur 'Alî
Ma'ni-i nâs-ı "lâ-fetâ"dur 'Alî...

Esrâr Dede, Fütüvvet-nâme'de Hız. Ali'yi sıkça anar. Ona "telmih"ler yapar. "Ali'den daha üstün yigit; Zülfikâr'dan daha üstün kılıç yoktur" anlamındaki sözü, tamamen ya da kısmen "iktibas" eder. Ki bu sözün "hadîs" ya da "kutsî hadîs" olduğu iddia edilmektedir.

Hız. Ali'yi anlatan bu beyitlerden sonra Hız. Hüseyin, Fâtumatü'z-Zehra, Hatîcetü'l-Kübrâ ve "ezvâc-ı târîhât-ı Nebî" hayırla anılmaktadır. Hız. Peygambere-rin amcaları Hız. Hamza ve Hız. Abbas'tan "ammeyn-i pâk-i hayrû'n-nâs" olarak söz edilmektedir. Şair, sözlerine devamlı, cennetle müjdelenen "'aşere-i mübeşşere"den bedir ve Nuneyn'e katılan "ashâb-ı kirâm"dan bahseder. Ve hep-sinin rûhuna "salât ü selâm" getirir.

24. beyitte şair, bir Arapça dizeyle yeniden bir başlangıç yapar ve der ki: "Yüce Rabbimizin adıyla başlıyoruz. Ki o Mevlânâ'ya ve ailesine (geniş anlamıyla mevlevîleri de haydediyor) bilgi'yi yani 'ma'nî'yi bağışlamıştır." O öyle bir Rabb'dir ki:

Sâni'-i saḥa-i musavver-i kevn
Ya'ni fihris-nüvis-i defter-i kevn

Mazhar-ı nûr-ı Ahmed-i Muhtâr
Rabb-i Sıddîk ü Haydar-ı Kerrâr...

r. O, "şairin inleyen gönlüne feyz veren, Esrâr'ın diline bir nefes, bir esinti işleyen"dir.

Şair, eğer "Hak 'inâyet eyle", pîr'i de "himmat bağışlar"sa; bu yazdıklarını "Fütüvvet-nâme"sini "sevdiklerine bir hediye" olarak sunmak istemektedir. rzusu, "âşıklar için, meramını güzelce, ama kısa ve öz olarak anlatan bir eser" ızmadır.

Eserin bundan sonraki bölümünde şair aşk'tan söz etmekte, "aşk hürmetine ardım dile"mektedir.

Esrâr Dede, Fuzûlî gibi aşk'tan hoşnuttur:

'Aşk ile zinde eyle Esrârı
'Aşktan gayrı kalmasun varı

'Aşk ile kıl tahayyurum efvân
'Aşka olsun teveccühüm her gün

'Aşk ile eyle hâmemî câf
'Aşkdur çün me'âlî- âsârî

'Aşkdur cümle kıyî ü kâle sebeb
'Aşkdur bu menâkıb-ı matlab

Şair, bundan sonra, sözü tekrar eserine getirmekte; bütün bu fikirlerinin şktan kaynaklandığını ifade etmekte ve bu yüzden "umanım eserim hoş olur" demektedir.

Bundan sonra şair, kalemine hitap ederek şöyle söyler:

"Durma ağla, taze gözyaşlarını döküp; pîr'in feyziyle yine inciler saç!" Ki en:

Mesnevî bahrinün hüsni oldun
Sözün andan gelür râhı buldun...

Esrâr Dede, Fütüvvet-nâme'nin bu bölümünde eseri yazış sebebini "kalem"ine hitap ederek şöyle anlatır:

"Bu kitapçığın yazılış sebebi, fütüvveti anlatmaktır. Din kardeşlerine baba nasihatı niteliğindeki bu sözler, baştan sona, mahfaza içinde korunan değerli inciler gibidir. Bunlar candan, gönülden söylenmiş; şevkle dile getirilmiş ifadelerdir. 'Fütüvvetin şânı'nın bilinmesi için dostlara verilmiş derslerdir. Nice ince nükteli sırlar vardır ki bunları "can kulağı" ile dinlemek lâzımdır. Eğer okuyanda, yücelmek hevesi varsa, bu fütüvvet-nâme'yi ezberlemesi ona yeter. İzzet tâcını başına geçirmesi, yiğitlik-mertlik meclisine yol bulması da ancak bununla mümkündür. Eskilerin "nasihatı dinleyiniz" tavsiyesine uymak lâzımdır. Fütü-

tüvveti yaşamak ve dolayısıyla insanların hürmet göstermesini hak etmek için yaşlı bilgelerin nasihatlerini dinlemek gerekir. Kısacası, kişiye sonsuz mutluluk ve esenlik lâzımsa "din nasihatir" hadîsini dinlemelidir..."

53.beyitten sonra "Âğâz-ı Kitâb" başlığı kullanılmıştır. Şair, Fütüvvet Kitabına yeni başlıyor:

Evvelidür kerâmetün ahlâk
Cümlemize nasîb ede Hallâk

’İlm-i sîretde rûkn-î a’zamdur
Hem tarîkatde emr-i elzemdür

Eyle tekrîr ders-i ahlâkı
Tâ fütüvvet ola sana bâkî...

"Herşeyin başı ahlâk" anlayışını okuyucunun önüne koyan şair, fütüvvete giden yolun da buradan, yani ahlâktan geçtiğini ifade eder. Sonra, kendine göre mürüvvet kavramını tanımlamaya çalışır, mürüvvetin gerekliliğini vurgular. Ona göre mürüvvet; "âlemin özüdür. Bütün zamanların geçer akçesidir. Kerâmet tâcının değerli mücevheridir.."

Mürüvvet, kelime anlamıyla "insaniyet, mertlik, yiğitlik, cömertlik ve iyilik-severlik" demektir. Bu anlamlarıyla fütüvvet kelimesiyle çakışır. Ama fütüvvet daha kapsamlıdır. Fütüvvete giden yolda önce mürüvvet vardır. Önce mürüveti, sonra fütüvveti tanımak ve tatmak gerekir. Onun için şair, "kendini düşünenlerin mürüvvetli, başkalarını düşünenlerin ise fütüvvetli olması lâzım geldiğini" söyler. Çünkü fütüvvetin bir anlamı da "başkasını kendine tercih etmek"tir.

Şair, mürüvvetle ilgili tavsiyelerini sürdürür:

Her umûrunda rehberün olsun
Her huzûrunda mahzarun olsun

Her ilimde anı kılup akdem
Belki tercih eyle nefsüne hem...

Sende kim şîve-i mürüvvet ola
Görüp işitdiğin mahabbet ola

Hisse tahsîl edcn mürüvvetden
Dür olmaz sudûr-ı hürmetden.

Şair, sözün burasında bir "Hikâyet" anlatır:

Şeyh Feridüddin Attar, bir gün yıkanmak için hamama gitmiş. Hizmetine bir tellâk tâlip olmuş. Bu tellâk, tez canlı ve çevik biri imiş. Çok hızlı çalışır, adeta yorulmak nedir bilmeden müşterilerini keselermiş. Bu tellâk'ın "zevki varmış meğer tasavvufdan". Onun için böylesine külfetli ve zahmetli tellâklık işini yaparmış. Nefsini terbiyeyi amaçlamış bununla. Şeyh'i keselerken, bir ara; "ey bilge pîrim, mürüvvet nedir, de bana" demiş. Şeyh Attar, tellâk'a şöyle cevap vermiş:

Dedi ol kîr ü pâs kim benden
Çıkıyor kişe sîrdükçe zen

Anı hîz eyle zâhir etme bana
Bu makamın mürüvveti bu sana

Oldı ol çirk cismimün 'aybı
'Aybün evlâdur ehline gaybı

Ya'ni hürmet mürüvvet eylersin
'Aybımı hîz himmet eylersin

Bunu gûş eyleyüp tefekkür kıl
Bak mürüvvet ne rûbe îzâm bil...

Şeyh Attar, "mürüvvetin hakkını verdikten sonra ancak kerâmete erileceğini, mürüvvetin kerâmetin ilk makamı olduğunu, onun için önce mürüvvetin tamamlanması gerektiğini" söyler.

Kerâmetin ikinci makamının "doğruluk" olduğu ifade edilir. "Her kötülüğü terk etmek, herkese iyilik yapmak, uşkan olmak, bütün dünyaya hoşça bakmak, nefse tutsak olmamak, sözü durmak, içi-dışı bir olmak, başkalarını bağışlayıcı olmak, kendisi için istemek için başkası için de istemek, kötülük yapana iyilik etmek..." gibi tasavvuf erbabında bulunması gereken, fütüvvet erlerinin uyumak zorunda oldukları daha birçok erdem sıralanır. Her beyit, bir ahlâkî prensibin, bir fütüvvet ilkesinin altını çizer.

Esrâr Dede, fütüvvetin ilkelerini hikâye anlatımı içinde, yani mesnevî'nin nazımları içinde anlatmaktadır. Ancak burada ince bir nüktâ var: Sanki doğrudan Şeyh'in kendisi anlatmıyor da, "benim de şeyhim ve pîrim" dediği Feridüddin Attar'a anlatıyor. Attar'ın sözleri nerede biliyor, o da belli değildir. Sadece,

Budur ümmîdüm ey birâder' hem
Beni ma'zûr tuta ehl-i kerem

böyle, bu bölümün bittiği anlaşılıyor.

Hatırlanacağı gibi, daha önce Feridüddin Attar'a ait olduğu sanılan bir Fütüvvet-nâme'den söz etmiştik. Anlaşılıyor ki bu eser, tasavvuf erbabı arasında tanınmış biliniyordu. Hatta Esrâr Dede'yi etkilemiş olması da mümkündür. Şair, sadece Fütüvvet-nâme'sinin bu bölümünü, Şeyh Attar'ın etkisi altında yazmıştır. Belli de Şeyh'in Fütüvvet-nâme'sinden yararlanmıştı.

Matbu nüshanın 154. beyitinden sonra, yine bir başlıkla karşılaşıyoruz: "Hazret-i 'Alî radiye'llahu 'anhu Hazretlerinin Fütüvvet-nâmeleridir".

Bu bölüm, Hazreti Peygamberin Hazreti Ali'ye bir soru sormasıyla başlar. O soru da şudur: "Eğer bir kimse seni incidirse, sana kötülük ederse; sen ona ne

yapar, ne cevap verirsin?"

Hazreti Ali'nin cevabı şöyle:

Dedi: Haydar ben ana eyelük edem
Ki Nebî gittiği tarîka gidem

Ol ki bed idi andan ol geldi
Nîk oldur ki eyelük kıldı...

Kısa bir diyalogdan sonra şair dua kısmına başlar. "Fütüvvet ile âmil" almaklığı diler. "Cemâle şâyeste ol"mak, "visâle er"mek, "ümme-i muhammed ile cennette visâle er"mek arzusundadır. "Bî-çâre Esrâr, karîn-i kerem" ve "Meşnevi sırrına mahrem" olmak ister. "Mevlevîden ayırma ya Rabbî" diye de niyazda bulunur.

Fütüvvet-nâme-i Esrâr'da, dua bölümünden sonra bir tarih manzumesi yer almaktadır. üç beyitten oluşan bu manzume, yine mesnevî tarzındadır. Vezni ise 3xFâ'ilâtün/Fâ'ilün"dür.

Bu manzumede şair, Fütüvvet-nâme'sini "âşık-ı sâdıklar için bir hoş yâdigâr" olarak yazdığını söyler. "Bu sırrı, can kulağına küpe" yapmayı tavsiye eder. Ve son beyitte, eserini 1211 hicrî yılında yazdığını söyleyerek tarih düşer. Ki bu da milâdî 1796'ya tekabül etmektedir.

Esrâr Dede; fütüvveti, kitabında bir yerde "kanâ'at" olaak nitelemekte, fütüvvet eri için bu kanâ'atin bitmez tükenmez bir "sermâye", bir "ticâret" olduğunu vurfulamaktadır. Amacı, "mühim olanı beyan kıl"maktır. Fütüvvet de "mühim" olandır:

Çün fütüvvet güzel edende imiş
Halka râhat erişdirende imiş

Fütüvve-nâme-i Esrâr:, kuşkusuz türünün güzel örneklerinden biridir. Genelde akıcı ve sade bir uslûp kullanılmıştır. Yer yer vezin hataları ve zayıf kâfiyeler vardır. Ama Esrâr Dede'vi. manâva daha çok önem veren bir mutasavvif-şair olarak değertendiğimizde, bu kusurları normal karşılamamız mümkündür. Çünkü Esrâr Dede gibi belli bir 'misyon'u olan şairlerde biçim, öze fedâ edilmektedir. Önemli olan şairin fikrini, düşünce ve duygusunu ifade etmesidir. Şekil ikinci plânda kalır.

Neticede eser, türünün özgün özelliklerini içeren; sade bir dil ve akıcı bir uslûp kaleme alınmış güzel bir örnektir.

BİBLİYOGRAFYA

srâr Dede; Dîvân-ı Belâgat-ı 'Unvân-ı Esrâr Dede, 160 s., Takvim-i Vakayi' Matbaası, İstanbul 1257.

İslâm Ansiklopedisi; C. 4, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1945.

Meydan Larousse; C. 4, Meydan Yayınevi, İstanbul 1985.

'akalın, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 1, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; C.3 Dergâh Yayınları, İstanbul 1979.

Türk Ansiklopedisi; C. 17 Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1969.

FÜTÜVVETNÂME-İ ESRÂR

Fe`ilâtün Mefâ`ilün Fe`ilün
(Fâ`ilâtün) (Fa`lün)

- 1- Oldı Alih Hudaya ismü'z-zâi
Ya`ni müstecmi`-i cemî`-i sıfât
- 2- Her kitâba anufla başlatalum
Her bir emri anufla işleyelüm
- 3- Hamd-ı bî-had Hudâ-yı bî-çûna
Şükr-i bî-`ad Hudâ-yı bî-çûna
- 4- Vermiş idrâk ü fehm ü `akl ü lisân
Kılalum tâ mühim olanı beyân
- 5- Bu zebândan sebep beyân oldı
Ma`rifet hırfeti `iyân oldı
- 6- Zât-ı pâkini pâk söyleyelüm
Vasfını derd-nâk söyleyelüm
- 7- Edelüm Fâhr-ı `âleme salâvat
Dahi ashâb ü âline kat kat
- 8- Ki olardur bizüm delâilimiz
Taraf-ı Hazrete resâilimiz
- 9- Bâ- husus ol çehâr yâr-i nebî
Ol Ebu Bekr yâr-i gâr-i nebî
- 10- "Sâniye's-neyni iz humâ fi'l-gâr" (x)
Cedd-i a`lâ-yı Hazret-i Hünkâr
- 11- Hem `Ömer hazretiñe ol kâmil
Oldı Farâk-ı dîn-i Ahmed bil
- 12- Dahi `Osman ki oldı zü'n-nûreyn
Ol hayâ sâhibi karîr-ül-`ayn
- 13- Murtezâ-nâm `Alî-lakab Haydar
Oldı dâmâd-ı pâk-ı Peygamber
- 14- Kân-ı iksîr-i âdemiyet olan
Ma`den-i gevher-i fütüvvet olan

(x) "(Resulullah) ikinin ikincisinden ibaretti; o zaman onlar mağaradaydılar". (tevbe Suresi; ayet: 40)

- 15- Câmî`-i hulk-i Mustafâdur `Alî
Ma`ni-i hâs-ı "lâ-fetâ" dur `Alî (x)
- 16- Dahi nûr-ı dü-çeşm-i câî-ı Hüseyin
Ki olardur Resûle "kurretü'l-`ayn" (xx)
- 17- Mâder-i ümmet-i nebî Zehrâ
Fâtıma hem Hadîcetü'l-Kübrâ
- 18- Dahi ezvâc-ı tâhirât-ı Nebî
Âl ü evlâd hep kebîr ü sabî
- 19- Dahi `ammeyn-i pâk-i hayrî'n-nâs
Hazret-i Hamza Hazret-i `Abbâs
- 20- Ol sahâbe-i mübşer-i `aşere
Suffe ashâbı ebyazu'l-beşere
- 21- Dahi ashâb-ı Be'ir u sahb-ı Huneyn
Buldılar hep sa`det-i dâreyn
- 22- Oldı âl-i Nebî ricâl ü nisâ
Rûz-ı mahşerde ümmete şüfe`â
- 23- Cümle ervâhına salât ü selâm
Hem dahî cümle ümmet üzere müdâm
- 24- "Nebtedî bism-i rabbinâ'l-a`alâ" (xxx)
Ma`rifet-bahş-ı âl-i Mevlânâ
- 25- Sâni`-i safha-i musavver-i kevn
Ya`ni fihris-nüvis-i defter-i kevn
- 26- Mazhar-ı nûr-ı Ahmed-i Muhtâr
Rabb-i Sıddîk ü Haydar-ı Kerrâr
- 27- "Ezhara'l-hakku minhu hazretihi
Radiye'llahu `ayn-i gayretihi"(xxxx)
- 28- Feyz i `tâ eden dil-i zârâ
Nefha-bahş-ı zebân-ı Esrâra

(x) "Ali'den daha iyigidi yoktur.." diye başlayan söze telmih yapılmıştır.

(xx) "Bir göz bebeği" anlamındaki bu söz; firavunun karısı tarafından, Nil nehrinde bir sepet içinde bulunan bebek Musa için kullanılmıştır (Kasas Sûresi; Ayet: 9)

(xxx) "Yüce Rabbimizin adıyla başlıyoruz."

(xxxx) "Allah, O'nda gayretinin, sevgi ve kıskançlığını özünü ortaya koydu."

- 29- Hazret-i Hak `inâyet eyler ise
Pîrimiz bahş-ı himmet eyler ise
- 30- Cem` olup defter-i fakîrâne
Bu da bir tuhfe ola yârâne
- 31- Ola `uşşâk içinde bir eserüm
Bir güzelce müffid ü muhtasarum
- 32- Ey cenâb-ı vefî-yi ni`met-i `aşk
"El-mededd el-medede bi-hürmet-i `aşk" (x)
- 33- `Aşk ile zinde eyle Esrân
`Aşkdan gayrı kalmasun varı
- 34- `Aşk ile kıl tahayyurum efzûn
`Aşka olsun teveccühüm her gûn
- 35- `Aşk ile eyle hâmemi câfî
`Aşkdur çün me'âl-i âsâri
- 36- `Aşkdur cümle kıyl ü kâle sebeb
`Aşkdur bu menâkıb-ı matlab
- 37- `Aşkdan neş'et etdi efkârüm
Umarum hoş ola bu âsârüm
- 38- Ede tekmîlini Hudâ ihsân
Bed' olındı be-himmet-i ihvân
- 39- Ba`d-ez-în ey garîb ey hâme
Mevlevîler gibi siyeh câme
- 40- Turma agla döküp sirikş-i teri
Feyz-i pîr ile yine saç güheri
- 41- Mesnevî bahrinüñ hüsni olduñ
Sözüñ andan gelür râh: bulduñ
- 42- Ney gibi bî-zebânsın ammâ
Seni vardur bir eyleyen gûyâ
- 43- Söyle turma cihân söyle
Söyleden var iken hemân söyle
- 44- Eyleyüp bu risâleyi tasnîf
Eyle anda fütüvveti ta`rîf

(x) "Aşkın hürmetine (olsun) yardım et, imdat!"

- 45- Söyle ihvân-ı dîne pend-i peder
Dürr-i meknûn-misâl ser-tâ-ser
- 46- Şevkle eyleyip bunu tahrîr.
Cândan söyle bir niçe ta`bîr
- 47- Eyle ahbâba ders-nâme anı
Biline tâ fütüvvetüñ şânı
- 48- Sıdkıyâ söyliyem sana nice râz
Esrâra eyle cân kulağın bâz
- 49- `Âli olmağa varsa sende heves
Ezber eyle fütüvveti saña bes
- 50- Merd meclisine yol bulasın
Başına tâc-ı `izzeti urasın
- 51- Dediler `âkilân-ı sâl-h`ûrân
"İsme`u-n-nusha`yyühe'l-ihvân" (x)
- 52- Kim civân-merd olup fütüvvet ede
Halk-ı `âlem aña hürmet ede
- 53- Saña lâzımsa devlet-i ebedî
Diñle "ed-dînü en-nasîha" dedi (xx)

Âgâz-ı Kitâb

- 54- Evvelidür kerâmetüñ ahlâk
Cümlemize nasîb ede Hallâk
- 55- `İlm-i şîretde rükn-i a`zamdur
Hem tarîkatde emr-i elzemdür
- 56- Eyle tekrîr ders-i ahlâkı
Tâ fütüvvet ola saña bâkî
- 57- Diñle ahlâkdan biraz ta`bîr
Tâ fütüvvet ola saña tefsîr
- 58- Evveldür anuñ mürüvvet-i tâm
`Âkil olan eyler aña ikdâm (xxx)

(x) "Ey kardeşler, nasihatı dinleyin!"

(xx) "Din; nasihattir." (Hadîs)

(xxx) Vezin problemi var

- 59- `Âlemün hâsılı mürüvvedür
Her demün kâmilî mürüvvedür
- 60- Ol girân-mâye kim mürüvvedür
Gevher-i efser-i kerâmetdür
- 61- Kendüni fikr edüp mürüvvet kıl
Gayrıyı zikr edüp fütüvvet kıl
- 62- Her umûrunda rehberüñ olsun
Her huzûrunda mahzarüñ olsun
- 63- Halka râci` olan mürüvvetler
Hakdan îsâr eder `inâyetler
- 64- Mâlik olmaz aña fer ü mâye
Pâyesi pâye-i felek-sâye
- 65- Her `ilimde anı kılup akdem
Belki tercîh eyle nefsüne hem
- 66- Nefs ki halka hükmi şâmildür
Kâr eden her işinde kâmindür
- 67- Sende kim şîve-i mürüvvet ola
Görüp işitdiğin mahabbet ola
- 68- Hisse tahsîl eden mürüvvetden
Dür olmaz sudûr-ı hürmetden

Hikâyet

- 69- Şeyh `Attar ol Ferîd-i zamân
Pîr-i Esrâr ol vahîd-i cihân
- 70- Bir gün olmuşdı dâhil-i hammâm
Gasl-ı a`zâ için o pîr-i hümmâm
- 71- Hizmetinde olurdu bir dellâk
Şeyhe kîse sürerdi ol çâlâk
- 72- Zevki varmış meger tasavvufdan
Matlabı bu imiş tekellüfden
- 73- Dedi ey pîr-i kâmil-i dâna
De mürüvvet nedür bu demde baña
- 74- O su'âle cenâb-ı Şeyh`Attâr
Etdi neşr-i fevâyh-i Esrâr

- 75- Dedi ol kîr ü pâs kim benden
Çıkıyor kîse sürdükçe sen
- 76- Anı hfız eyle zâhir etme başıa
Bu makâmın mürüvveti bu saña
- 77- Oldı ol çirk cismimün `aybı
`Aybuñ evlâdur ehline gaybı
- 78- Ya`ni hümet mürüvvet eylersin
`Aybımı hfz-ı himmet eylersin
- 79- Bunı gûş eyleyüp tefekkür kıl
Bak mürüvvet ne rütbc lâzım bil
- 80- Çün mürüvvetde hakkını verdün
İbtidâ-yı kerâmete erdüñ
- 81- Evvelidür kerâmütün bu makâm
Eyle itmâmına anuñ ikdâm
- 82- Çün mürüvvetden ibtidâ etdüñ
Rân-ı pîrâne toğrudan gitdüñ
- 83- Hem ikincisi toğruluk etmek
Hem dahî her kubhı terk etmek
- 84- Sa`y kıl eyle her kese eyelük
Dost düşmâna cyleme kemlük
- 85- Hoşça bak `âleme ey dost
Deme ba`zına mağz ba`zına post
- 86- Her umûnnda nefse gâlib ol
Nikler zümresine râgıb ol
- 87- Dost düşmâna pâk et nazarı
Kimseye verme dâmen et hazeri
- 88- Hem vefâ-pîşe ol cefâ etme
Sûfi ol zerk ü hem riyâ etme
- 89- Hem civân-merd-olup bağışla günâh
`Afv ile kıl mu`âmele ey şâh
- 90- Halka kendün gibi sanurlar san
Saña derdüñ yanana-sen dahi yan

- 91- Saña kemlük edene eyelük kıl
Demem ey yâr kem sözi saña bil
- 92- Kim ki senden kese mahabbetini
Her dem anuñla eyle sohbetini
- 93- Bed kelâma zebânuñ ögretme
Her kelâma lisânuñ ögretme
- 94- Nerm u tâze latîf söz söyle
Bî-tekellûf redîf söz söyle
- 95- Kendini gör karıncadan ahkar
Tâ`ayârûñ eyü ola çün zer
- 96- Nâ-murâdı be-kâm edüp şâd et
Ol Hudânîñ `inâyetin yâd et
- 97- Olma küfrân-ı ni`met ey kardâş
Sırı sır eyle halka eyleme fâş
- 98- Diler isen ki arta mikdârûñ
Kimseye görme lâyıq âzârûñ
- 99- Olma hodbîn kusûrunı gözle
Gayra bakma umûruñı gözle
- 100- Dâimâ yük götürmegi kıl hû
Yaygara eume tüz bedlûgi ko
- 101- Etmegini sakınma ellerden
Hoş du`â al hemîşe dillerden
- 102- Göñlüni bur edüp dilüñle hemân
Toğrıya deprene hemân bu dehân
- 103- Yüzine her kesüñ ne söylişer
Gaybetine dahi anı diyesin
- 104- Kangı şey`ün ki bakması memnû`
Gör anı lîk görme kıl medfû`
- 105- Sıfatuñ ola çünki settârî
Seni setr ede Hazret-i Bârî
- 106- Pârsalık edüp `ibâdet kıl
Fisk u `isyâna olmagıl mâ`il

- 107- Etme tezvîr-bid`at-ı halka sakın
Hiyle semtine hergiz olma yakın
- 108- Çıkarıp kini kalbini pâk et
Kılma süflî makâmıñ eflâk et
- 109- Dâ'imâ câna yâr ola `aklûñ
Hem fütüvvetden ola her naklûñ
- 110- Koyma sakın dimâgına kibri
Uyma şeytâna olmagıl cebrî
- 111- Kıl tevâzu` halâyika her ân
Mütekebbirdür ol ganî Sübhân
- 112- Azacık şey'e sakın incinme
Olsun âsûde-meyân incitme
- 113- Kimseyi mahrem etme Esrâra
Saña mahrem bulunmaz ol kâra
- 114- Hasedi ko ki rânuña etmeye sed
Egri yol gösterür kişiye hased
- 115- Her kimüñ meyli varsa mahbûba
kesel andan irürsün âşûba
- 116- Hem tama`-pîşe olma kâi` ol
Karndaşuñ kâni` ise dâli` ol
- 117- Va`dına kıl vefâ kerem-kâr ol
Sersem olma hemîşe huşyâr ol
- 118- Gitme tenhâ yola sakın ey yâr
bul refîkuñ şefîkını yürü var
- 119- Hem riyâzet kıl olma ten-perver
Dildür olur mı gâv ile harlar
- 120- Da`vet olunmayan yire varma
Vâruben yüregüñe kan karma
- 121- Dostuña şehvet ile kılma nazar
Hiç yok bed-nazar aña beñzer
- 122- Bir işe cân ile sarılma sakın
Olmaz ise eger tanılma sakın

- 123- Ki mukadder olur tarılsañ da
Ayırırlar eger sarılsañ da
- 124- Her kese kayd edinme terbiyeyi
Ver hemân nabza uygun eşribeyi
- 125- Zıra hakkı kabûl eden nâdirdür(x)
Der saña ki bu benden ednâdür
- 126- Pîr-i rûşen-zamîre ta`zîm et
Tîre-dîl olanı da `afv-ede git
- 127- Halk içre gez efzûn olma sakın
Lâfazan zümresinden olma sakın
- 128- Kudretüñ yetdügince `âdil ol
Dest-gîr ol kamûya mâ'il ol
- 129- Olma magrûr bir şey'e hazar et
`İzzet ile hor olma nazar et
- 130- Gözle âdâb her işde her yerde
Lâzım olan odur süre merde
- 131- Bî-edeb ile eyleme ülfet
Çökmiye tâ ki saña süfliyet
- 132- Cümleye hidmet et (ki) şâd olasın
Tâ ki mahdûm-ı ber-murâd olasın
- 133- Kan olursa yanuñda setr eyle
Vahşetüñ def `edüp lütuf söyle
- 134- Nefs ü şeytân işidür âdeme ol
Hâli olmaz çü `âsılıkdan kul
- 135- Kimseyi kemlük ile yâd etme
Eder iseñ fütüvvet ad etme
- 136- Sakınup mâ'il olma `isyâna
Mübtelâ olma bugd u hurmâna
- 137- Uyuma nefis hevâsına hazer et
Sapma yoldan geçidleri güzer et
- 138- Ehl-i hevâya yâr olma sakın
Kaç yanından duçar olma sakın

(x) Vezin problemi var.

- 139- Terbiye kıl civânı pîri ahî
Hacîl olmaya tâ ikisi dahî
- 140- Ki nasîhat nihânî olsa şehâ
Ede te'sîr anuñ derûnuna tâ
- 141- Söyle söyle ki terbiye olsun
Kucagiña çocuk gibi gelsün
- 142- Hem fütüvvet kanâ'at etmezdür
`Alem andan ticâret etmezdür
- 143- Hem dahî tâ`âta olup çâlâk
Secde-gâhuñ eyle gül gibi pâk
- 144- Saña sermâyedür tevâzu` pes
Kibr ile varlığa hiç etme heves
- 145- Gelse Hakdan kazâ sabûr olasin
Hem ceza`dan feza`la dûr olasin
- 146- Ni`am-ı Hakkı şükr edüp dâ'im
Rûz u şeb dergehinde tur kâ'im
- 147- Çünkü mihmân gele talattuf kıl
Geldügin `ayn-ı lutf-ı rezzâk bil
- 148- Kudretüñ deñlü halka eyle kerem
Eyle ihsân olursa nîm direm
- 149- Hem tekellüfi kaldur ortadan
Ko miyâne ne varsa nu`amâdan
- 150- Çün fütüvvetden şem`i yandurduñ
Dili âgâh edüp uyandurduñ
- 151- Nite k'oldıñ fütüvvet lâyıkı
`Aşka yâr olursañ ey siddîkî(x)
- 152- Cümlesi anda fehm olunur
Hakkuñ Esrân ol dem bilinür
- 153- İki `âlemde yârüñ ola ilâh
"hasbuke'l-lâhu lâ-ilâhe sivâh" (xx)

(x) Bu beyitte vezin problemi var.

(xx) "Sana Allah yeter O'ndan başka tanrı yoktur!"

154- Budur ümmîdüm ey birâder hem
Beni ma`zûr tuta ehl-i kerem

Hazret-i `Alî Radiye'llahu `anhu Hazretlerinin Fütüvvetleridir

155- Fahr-ı `âlem `Alfiye sordu bunu
Bir kimesne ger incidürse seni

156- Saña kemlük ederse ol nâdân
Ne kılarısun aña dedükde hemân

157- Dedi Haydar ben aña eylük edem
Ki nebî gittügi tarîka gidem

158- Ol ki bed idi andan ol geldi
Nik oldur ki eyülük kıldı

159- Dedi Ahmed ki her nefes ire tâ
Cânüña kasd ede seng ey cânâ

160- Dedi Haydar ki kendüyedür ol
Ben edem eylügi aña dahi bol

161- Zerreçe hatırın yıkımayam anuñ
Cânını zerrece sıkımayam anuñ

162- "Lâ-fetâ" dedi medh-i şânında
Dedi "illâ `Alî" temâmında(x)

163- Çün fütüvvet güzel edende imiş
Halka râhat erişdirende imiş

164- Yâ İlâhî `inâyet eyle bize
Keremüñden hidâyet eyle bize

165- Fahr-ı `âlem ile `Alî hakkı
Ol nebî hakkı ol velî hakkı

166- `Âmil eyle bizi fütüvvet ile
Olalum tâ fetâ `inâyet ile

167- Hem olalum cemâle şâyeste
(Hem) erelüm visâle şâyeste

(x) Şair; şurde yer yer, "Alî'den daha yiğit, Zülfikâr'dan daha üstün kılıç yoktur" anlamındaki sözü, "iktibas" veya "telmih" amacıyla kullanıyor. Kutsî Hadis diye de bilinen bu sözün, burada ilk bölümü kullanılmıştır.

168- Cümle (-i) ümmet-i Muhammed ile
Erelüm (hem) visâle cennet ile

169- Kuluñ Esrâr-ı Mevlevi haste
Nazmı gâyet-~~ış~~keste-beste

170- Eyle bî-çâreyi karîn-i kerem
Mesnevî sırrına edüp mahrem

171- Eyleme dûr bezm-i merdândan
Etme mehcûr feyz u ihsândan

172- Kiblesinden çevirme yâ Rabbî
Mevlevîden ayırma yâ Rabbî

173- Aña rahm eyle yâ Rabbe'l-`âlemîn
Gazabuñ âteşinden eyle emîn

(Târ- n)

Fâ`ilâtün Fâ`ilâtün Fâ`ilâtün Fâ`ilün

174- Eyledüm tahrîr fütüvvet-nâmeyi ey hûşyâr
`Aşık-ı sâdıklara bu oldu bir hoş yâdgâr

175- Tut kulaguñ kıl bu sırrı cem`-i câna gûşvâr
"Lâ-fetâ illâ `Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr" (x)

176- Biñ ikiyüz on bir içre eyledüm tekmîl-i kâr (xx)
Yâ İlâhî bezm-i `uşşak içre bulsun intişâr

c) Bu mısra, "Ali 'den daha yiğit, Zülfikâr'dan daha üstün kılıç yoktur" anlamındaki, kutsi hadîs diye bilinen sözün iktibasıdır.

c) 1211/1796.